

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ

УДК 808.26 – 73

БАБІЧ Юрый Міхайлавіч

**Семантычныя палі “Колер” і “Святло”
ў мове твораў Якуба Коласа**

Спецыяльнасць 10.02.01 – беларуская мова

АЎТАРЭФЕРАТ
дысертацыі на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук

Мінск | 1999

**Дысертацыя выканана на кафедры беларускай мовы
Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Маашэрава**

Навуковы кіраўнік:

кандыдат філалагічных навук дацэнт
Л.І. Сяменка

Афіцыйныя апаценты:

доктар філалагічных навук
прафесар В.П. Лемцігова

кандыдат філалагічных навук
в.а. прафесара В.П. Красней

Анавіруючая арганізацыя

Беларускі дзяржаўны педагагічны
універсітэт імя М. Танка

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Актуальнасць тэмы дысертацыйнага даследавання. У сучаснай лінгвістычнай навуцы адным з актуальных і прыярытэтных пытанняў з'яўляецца праблема колераабзначэння мастацкага тэксту. Даследаванне сістэмы колераабзначэння многімі замежнымі і некаторымі айчыннымі навукоўцамі дазваляе меркаваць, што ў апошнія гады акрэсліваецца новы напрамак у мовазнаўстве, які можна ахарактарызаваць паняццем “лексічная каларыстыка”. Колеравая і светлавая лексіка (ці інакш каларонімы і люксонімы) валодае істотным семантычным, сінтагматычным і выяўленчым патэнцыялам, мае вялікае значэнне ў плане адлюстравання пэўных фрагментаў моўнай карціны свету мастака і забеспячэння эстэтычнага дыялогу паміж пісьменнікам і чытачом. Аналіз колераабзначэнняў дае магчымасць вызначыць асаблівасці ўжывання ў мастацкім тэксце аднаведных фарбаў, характар асацыятыўных сувязяў, якія пры гэтым узнікаюць.

Катэгорыя колеру і святла звязана з глыбіннымі тэкставымі мікраструктурамі. Каларыстычная лексіка, будучы пэўнай знакавай сістэмай, выступае ў мастацкім тэксце як своеасаблівая вербальна-эстэтычная парадыгма, што адлюстроўвае спецыфіку аўтарскага светаўспрымання. Надзвычай важным з'яўляецца даследаванне структурна-семантычнай арганізацыі каларонімаў і люксонімаў, іх кантэнсіянальнага і экстэнсіянальнага значэння, колеравага тону і светлавой насычанасці, кантрасту, гармоніі і дысгармоніі, а таксама колеравай і светлавой эстэтыкі, няўласных якасцяў колеру, тропа як элемента колерапісу ў мастацкім тэксце. Аналіз згаданых аспектаў колераабзначэння з лінгвакагнітыўных і семантыка-прагматычных пазіцый дапамагае выявіць тыповыя прыемы выкарыстання семантычна нагружаных лексічных адзінак у мове літаратурных твораў, асэнсаваць спецыфіку вобразнага мыслення пісьменніка, у пэўнай ступені раскрыць асобныя фрагменты нацыянальнага светаразумеўня. У беларускім мовазнаўстве гэта актуальная праблема зусім нераспрацаваная.

Менавіта нераспрацаванасць у айчынай лінгвістыцы праблемы колераабзначэння, яе навуковая значнасць і актуальнасць на сучасным этапе развіцця беларускага мовазнаўства абумовілі выбар тэмы дысертацыйнага даследавання.

Каларонімы і люксонімы даследаваліся на матэрыяле твораў Якуба Коласа. Мэтазгоднасць выбару такога аб'екта даследавання тлумачыцца тым, што ў творах Я.Коласа, магчыма, у найбольшай ступені ўвасоблены нацыянальныя рысы характару беларусаў, асаблівасці іх менталітэту.

Сувязь работы з буйнымі навуковымі тэмамі. Даследаванне адлюстроўвае агульны навуковы накірунак працы кафедры беларускай мовы Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М.Машэрава і звязана з тэмай “Слова. Тэрмін. Кантэкст.”, якая распрацоўвалася кафедрай у 1992-1998 гг. (пракакол №4 ад 14.12.92 г., рэгістрацыйны №11).

Мэта і задачы даследавання. Мэта дысертацыйнага даследавання – даць поўнае апісанне семантычных палеў “Колер” і “Святло” ў творах Я. Коласа, вызначыць асаблівасці выкарыстання аўтарам колеравай і светлавой лексікі. Для дасягнення гэтай мэты ставіліся і вырашаліся наступныя **задачы:**

- выявіць частотнасць ужывання Я. Коласам колеравых і светлавых лексем;
- вызначыць умовы і спосабы вар’іравання колеравага тону каларонімаў і светлавой насычанасці люксонімаў;
- прааналізаваць семантычную структуру каларонімаў і люксонімаў;
- даследаваць механізм семантычнай актуалізацыі колеравай гармоніі і дысгармоніі, колеравага і светлавага кантрасту;
- раскрыць сінтагматычны патэнцыял колеравай і светлавой лексікі;
- выявіць найбольш прадуктыўныя віды стылістычных фігур, пабудаваных на аснове каларонімаў і люксонімаў;
- вызначыць характар коласаўскага колерапісу як аднаго з асноўных элементаў стварэння мастацкай вобразнасці і выразнасці.

Аб’ект даследавання – лексіка са значэннем колеру і святла ў мове твораў Я. Коласа.

Прадмет даследавання – семантычны, сінтагматычны і выяўленчы патэнцыял колеравай і светлавой лексікі ў мове твораў Я. Коласа.

Метадэлогія і метады даследавання. У дысертацыйным даследаванні выкарыстаны наступныя метады:

- статыстычны – пры вызначэнні частотнасці ўжывання колеравай і светлавой лексікі;
- метал кампанентнага аналізу – пры характарыстыцы структуры колеракода;
- дыстрыбуцыйны – пры аналізе сінтагматычных асаблівасцяў каларонімаў і люксонімаў;
- лінгвастылістычны – пры характарыстыцы сістэмы коласаўскага колерапісу.

Базы даследавання – паслужылі ўсе выкарыстаныя ў творах Я. Коласа колеравыя і светлавыя лексемы. Усяго разгледжана больш за дзевяць тысяч лексічных адзінак.

Навуковая навізна і тэрмінальная значнасць даследавання. Навізна дысертацыі заключаецца ў тым, што ўпершыню ў беларускім мовазнаўстве зроблена спроба грунтоўнага вывучэння сістэмы колераабазначэння ў мастацкім тэксе як асобнай вербальна-вэгетычнай парадыгмы, удакладнені каларыстычная тэрміналогія з улікам прадмета даследавання. Упершыню прааналізавана структура колеравых кодаў, рэпрэзентаваных у творах Я. Коласа, вызначана частотнасць ужывання колеравай і светлавой лексікі. Упершыню на матэрыяле мастацкіх тэкстаў даследаваліся сістэма колераабазначэння з лінгваканітыўных і семантыка-прагматычных назідаў, розныя аспекты і механізмы рэалізацыі колераабазначэння (колеравы тон, светлавая насычанасць, колеравы і светлавы кантраст, колеравая гармонія і

дысгармонія), што дапа магчымаць вызначыць тыпы семантычнай структуры лексічных палёў колеру і святла і характар лексіка-семантычных сувязяў у сістэме мастацкага тэксту. Упершыню на шырокім фактычным матэрыяле праведзена даследаванне стылістычных фігур, пабудаваных на аснове колеравай і светлавой лексікі (эпітэт, параўнанне, метафара). Разгляд каларыстычнай лексікі з лінгвакагітывуных і семасіялагічных пазіцый паказвае, што яна можа мець цікавасць для раскрыцця моўнай карціны свету пісьменніка.

Практычная значнасць даследавання ў тым, што тэарэтычныя палажэнні і фактычны матэрыял могуць быць выкарыстаны пры стварэнні падручнікаў па сучаснай беларускай мове для ВНУ (раздзелы “Лексічная семантыка”, “Семасіялогія”, “Анамасіялогія”, “Стылістыка”), вучэбных дапаможнікаў па лінгвістыцы тэксту (лінгвакультуралагічныя аспекты тэксту), пры падрыхтоўцы спецкурсаў і спецсемінараў для студэнтаў-філолагаў. Матэрыял даследавання можа быць выкарыстаны ў лексікаграфічнай практыцы (напрыклад, пры стварэнні слоўніка колераабазначэнняў Якуба Коласа), а таксама для далейнай распрацоўкі праблемы колераабазначэння ў беларускай мове.

Асноўныя палажэнні дысертацыі, якія выносяцца на абарону:

1. Для сістэмы колераабазначэння гвораў Я.Коласа характэрны шэраг дзяпазон каларонімаў і люксонімаў. Пры гэтым найбольш частотнасцю вызначаюцца лексемы са значэннем белага і чырвонага колераў, што можа быць абумоўлена адпаведнымі колеравымі перавагамі беларускага этнасу. Частотнасць выкарыстання колеравай лексікі больш высокая, чым светлавой.
2. Усе выкарыстаныя ў творах Я.Коласа каларонімы могуць быць аб’яднаны ў пэўныя колеравыя коды. Найбольш складаную структуру маюць колеракоды “чырвоны”, “белы” і “жоўты”.
3. Ступені колеравага тону каларонімаў і светлавой насычанасці люксонімаў могуць быць розныя і вар’іруюцца ў залежнасці ад дыстрыбуцыйных умоў і мастацкай задачы, якую вырашае аўтар у кожным канкрэтным выпадку.
4. Колеравая і светлавая лексіка характарызуецца шырокімі спалучальнымі магчымасцямі. Адна і тая ж калароніма і люксоніма могуць утвараць камбінацыі са словамі, якія адносяцца да розных тэматычных груп. У асобных выпадках гэта з’яўляецца базай для стварэння стылістычных фігур. Найбольш ужывальнымі відамі стылістычных фігур, дзе абодва ці адзін з кампанентаў – каларонім або люксонім, з’яўляюцца эпітэт, параўнанне і метафара.
5. Для вырашэння адпаведных мастацкіх задач Я.Колас шырока выкарыстоўвае прыёмы колеравага і светлага кантрасту, розныя тыпы (двух-, трох-, чатырохкампанентны) гармоній і дысгармоній. Найбольш прадуктыўным з’яўляецца двухкампанентны тып гармоній і дысгармоній.

6. Адным з асноўных элементаў стварэння мастацкай пообразнасці і выразнасці ў творах Я.Коласа з'яўляецца колераціс. Письменнік выкарыстоўвае ўласныя і няўласныя якасці колеру для больш дакладнай перадачы мастацкай задумы. Эстэтычныя густы і філасофска-мастацкая канцэпцыя Я.Коласа ў значнай ступені рэалізуюцца праз адпаведныя камбінацыі каларонімаў і люксонімаў.

Асабісты ўклад саіскальніка. Дысертацыя з'яўляецца самастойным даследаваннем, праведзеным аўтарам асабіста.

Апрабацыя вынікаў даследавання. Асноўныя палажэнні і вынікі даследавання абмяркоўваліся на Другой міжнароднай канферэнцыі “Беларуска-руска-польскае супастаўляльнае мовазнаўства” (Віцебскі дзяржаўны педагагічны інстытут, 5-га лютага 1993 года); на навуковай канферэнцыі аспірантаў і маладых вучоных Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута (Віцебск, 20-га снежня 1994 года); на навуковай сесіі прафесарска-выкладчыцкага складу Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта (Віцебск, 2-га лютага 1996 года); на міжнароднай навуковай канферэнцыі “Беларуская мова ў другой палове ХХ стагоддзя” (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, 22-24-га кастрычніка 1997 года); на пасяджэнні кафедры сучаснай беларускай мовы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (Мінск, 14-га студзеня 1998 года); на пасяджэнні кафедры беларускай мовы Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М.Машэрава (Віцебск, 16-га лютага 1998 года).

Апублікаванасць вынікаў дысертацыйнага даследавання. Па выніках дысертацыйнага даследавання аўтар мае дзесяць работ (агульная колькасць старонак – 55), сярод якіх 2 артыкулы ў навуковых часопісах (Веснік БДУ, сер.4, Веснік ВДУ); 3 артыкулы ў матэрыялах міжнародных навуковых канферэнцый. 3 публікацыі ў матэрыялах рэспубліканскіх канферэнцый, адны тэзісы даклада на рэспубліканскай навукова-метадычнай канферэнцыі, адзін вучэбна-метадычны дапаможнік “Лексічная каларыстыка” (23с.).

Структура і аб'ём дысертацыі. Агульны аб'ём дысертацыі складае 113 старонак, з іх 98 старонак займае асноўны тэкст, які ўключае ўводзіны, агульную характарыстыку работы, два раздзелы, заключэнне; 7 старонак – дадатак (індэкс каларонімаў і люксонімаў), 8 старонак – спіс навуковай літаратуры (147 найменшяў).

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ

Ва ўводзінах абгрунтоўваецца выбар тэмы, яе актуальнасць, ставяцца мэты і задачы даследавання, абазначаецца яго навуковая навізна, тэарэтычная і практычная значнасць.

У першым раздзеле – “Семантычная структура калароніма” – разглядаюцца праблемы ўпарадкавання беларускай каларыстычнай тэрміналогіі, вядзецца статыстычны аналіз выкарыстання Я. Коласам каларонімаў і люксонімаў, раскрываюцца кантэкстна-значальнае і эстэтычна-значальнае значэнні колеравай і светлавой лексікі, аналізуецца характар колеравага тону і светлавой насычанасці, даследуецца семантычная структура колеравых і светлавых кампазітаў. Грунтоўнае даследаванне колеравай і светлавой лексікі вымагае наяўнасці шырокага спектру аднаведных тэрмінаў. У замежнай і айчынай лінгвістычнай літаратуры для абазначэння каларыстычнай лексікі выкарыстоўваюцца агульныя, недыферэнцыраваныя найменні: “колераабазначэнне”, “святаабазначэнне”, “колеравыя словы”, “светлавыя словы”.

У дысертацыі прапанаваны і выкарыстоўваюцца тэрміны “каларонім” (лац. color), “люксонім” (лац. lux), утвораныя па аналогіі з паняццямі “сінонім”, “антонім”, “гіпонім” і г.д. Для характарыстыкі наўпаты колеру храматычных і ахраматычных каларонімаў ужываюцца аднаведныя тэрміны “колеравы тон” і “светлавая насычанасць”, якія дапамагаюць ідэнтыфікаваць той ці іншы колер. Семантычная дамінанта названа “колеравым кодам”, а ўсе перыферычныя кампаненты – “элементамі колеравага кода”, паколькі гэта дазваляе размежаваць асноўныя колеры і іх адценні. Напрыклад, колеракод “чырвоны” аб’ядноўвае колераэлементы “барвовы” (*густы-чырвоны, пурпуровы*), “румяны” (*ярка-чырвоны*), “ружовы” (*светла-чырвоны*) і іншы.

Важным сродкам стварэння вобразнасці ў творах Я. Коласа з’яўляецца матываваная канцэнтрацыя супрацьлеглых па сваёй семантыцы каларонімаў у межах аднаго сказа (страфы). Гэты прыём можна кваліфікаваць як “колеравы кантраст”. У залежнасці ад характару кампанентаў кантраст можа быць класіфікаваны на колеравы (*белы-чорны*), светлавы (*светлы-цёмны*), колера-светлавы (*чорны-светлы*). Даволі часта лісьменнік аднаведным падборам каларонімаў стварае станоўчы або адмоўны эмацыянальна-экспрэсіўны фон кантэксту. Такі прыём мэтазгодна абазначаець паняццямі “колеравая гармонія” і “колеравая дысгармонія”.

Для выяўлення эстэтычных густаў Коласа важнае значэнне маюць так званыя “няўласныя якасці колеру”, пад якімі мы разумеем тэрмічную, атычную, акустычную і іншую характарыстыку колеру: *цёплы-халодны, блізкі-далёкі, глухі-звонкі* і г.д.

У мове твораў Я. Коласа зафіксавана 9019 ужыванняў лексем са значэннем колеру і святла, у тым ліку слоў з пераносным, дакладней метафарызаваным значэннем. Адзначана 5208 спалучэнняў каларонімаў, з

яких 5147 реалізують “чыстыя”, уласнаколеравыя семы. Астатнія аб’яднанні ў дзве невялікія падгрупы: каларонімы са значэннем масці картаў (*чырвенны, іванковы, хростовы*), масці жывёл (*буланы, вараны*) і лексемы, што характарызуюць колер скуры чалавека (*смуглы, загарэлы*). Сярод уласнаколеравых слоў вылучана група каларонімаў, якія абазначаюць колер апасродкавана, на аснове асапьятыўнасці (*дымны, аксамітны, брыльянтсты, дыяментны, аглявы, рунны, малінавы, каштанавы і інш.*) Найбольшай частотнасцю вызначаюцца белы (996 ужыванняў) і чырвоны (978) – спрадвечныя колеры нашага этнасу. Коласаўская колеравая палітра ўключае 37 назваў розных колераў, 102 назвы розных адценняў колеру, якія аб’яднанні ў 8 колеравых кодах (5 храматычных і 3 ахраматычных).

Светлавая лексіка коласаўскіх твораў рэпрэзентавана 3816 ужываннямі. Зафіксавана 17 назваў розных люксонімаў, 31 назва розных адценняў святла, якія аб’яднанні ў 7 светлавых дамінантах. Найбольш частотныя – апазітыўныя люксонімы “цёмны” (1026) і “светлы” (987), што сведчыць пра кантрастыўны характар іх функцыянавання ў мастацкім тэксе.

Колера-светлавая гама твораў дае надставы сцвярджаць, што Я.Колас – пісьменнік-жывапісец, які выкарыстоўвае вялікую колькасць розных колераў і іх адценняў.

Кантэнсіянальнае і эктэнсіянальнае значэнне калароніма і люксоніма, колеравы тон і светлавая насычанасць даследаваны на аснове спалучэнняў колеравых і светлавых лексем з апелятывам “вочы”, паколькі пры партрэтнай характарыстыцы персанажа найбольшая ўвага надаецца пісьменнікам менавіта колеру вачэй. Матэрыял паказвае, што адрозненні ў кантэнсіянале і эктэнсіянале ў розных дыстрыбуцыйных умовах высківаюць змены ў сістэме колеравага тону каларонімаў і сістэме светлавой насычанасці люксонімаў. Аднак у першым выпадку гэты ўплыў меншы, бо часта змест паняцця і аб’ём паняцця строга абмежаваны (*зялёныя вочы, сінія вочы, карыя вочы і г.д.*) У другім выпадку назіраецца прамая залежнасць паміж кантэнсіяналам і эктэнсіяналам з аднаго боку і ўзроўнем светлавой насычанасці з другога (*чорныя, як смоль, вочы; чорныя, як ноч, вочы і г.д.*).

У раздзеле надрабязна аналізуецца семантычная структура колеравых і светлавых кампазітаў, якія з’яўляюцца высокачастотнымі лексэмамі ў творах Я.Коласа і валодаюць вялікім выяўленчым патэнцыялам. З улікам асаблівасцяў будовы ўсе кампазіты падзелены на чатыры групы: колеравыя (*жоўта-чырвоны, бледна-зялёны*), колера-светлавая (*грушова-светлы шаравата-цёмны*), светла-колеравыя (*цёмна-сіні, светла-жоўты*), светлавая (*светла-бліскучы, бляск-ззянне*). Найбольш часта выкарыстоўваюцца пісьменнікам колеравыя кампазіты, што дазваляе мастаку слова перадаць найдрабнейшыя адценні колеру.

У працы кампазіты надаюцца паводле прыналежнасці да пэўнага колеракода і ў аднаведнасці з размяшчэннем колераў у спектры. Гэта дае магчымасць выявіць усе колераэлементы, якія аб’яццоўваюцца пэўным кодам, паказаць іх блізкасць і розніцу ў семантычных адценнях.

У другім раздзеле – “Колерапіс як сродак стварэння мастацкай вобразнасці” – даследуюцца асаблівасці коласаўскага колерапісу, які заснаваны на выкарыстанні прыёмаў колеравага і светлавога кантрасту, колеравай гармоніі і дысгармоніі, няўласных якасцяў колеру. У раздзеле разглядаюцца філасофска-эстэтычныя аспекты колеру і святла, а таксама троп як элемент колерапісу.

Вылучаны тры разнавіднасці кантрасту паводле спецыфікі яго рэалізацыі: адначасовы (*Белым снегам замятае Вецер чорныя палі “Зіма”*), паслядоўны (*Нумар газеты, наклеены на шыбы..., засланяў святло і рабіў пакойчык яшчэ больш цёмным “На ростанях”*), памежны (*Дзяк Бацяноўскі стаіць на граніцы святла, што падае праз акно настаўніцкай кватэры, і густа злеглай над зямлёй цьмы “На ростанях”*). Найчасцей Коласам ужываецца адначасовы кантраст, які сведчыць пра паралельную рэалізацыю колеравай прыметы ў межах мікракантэксту.

Прыём колеравага кантрасту дазваляе выявіць эстэтычныя аспекты апазітыўных каларонімаў і люксонімаў, лепш зразумець асобныя дэталі (напрыклад, ахраматычны колеравы кантраст “белы-чорны” пры парцрэтнай характарыстыцы ілюструе адносіны пісьменніка да персанажа: герой або гераіня вызначаюцца сваёй прыгажосцю, імпануюць аўтару: *На высокі белы лоб панны Ядвісі навесалі чорныя-чорныя валасы і дадавалі яе твару яшчэ больш хараства “На ростанях”*).

Колеравая гармонія і дысгармонія з’яўляецца адным з важных кампанентаў індывідуальна-аўтарскага светабачання. Мэтапакіраванае спалучэнне пэўных колераў стварае адпаведны настрой, выклікае пэўныя пачуцці. Таму вызначэнне механізмаў стварэння колеравай гармоніі і дысгармоніі дапамагае больш якасна правесці і аналіз твораў, і лепш зразумець асобу пісьменніка.

У гэтым раздзеле намі прапануецца лінгвістычная класіфікацыя колеравай гармоніі. Вылучаюцца аднакодавая гармонія, заснаваная на выкарыстанні розных колераэлементаў аднаго колеракода (*Азіяўскія валаконцы ткуцца ў шэўк чырвоны “Уход сонца”*); двухкодавая, якая грунтуецца на выкарыстанні каларонімаў двух розных кодаў (*Румяны залас над лясамі Ужо развешвае шаўкі і залатымі абрусамі Звісяюць хмарык астраўкі “Рыбакова хата”*), шматкодавая, якая пабудавана на ўжыванні каларонімаў трох і больш розных кодаў (*А грамада працуе. Яшчэ дзусцей ляцяць сінія, жоўтыя, белыя камякі зямлі, срэбрам і золатам кшабучыся па адзін і па другі бок канала “На прасторы жыцця”*).

Адначасова ў працы акцэнтуюцца ўвага на колькасці кампанентаў, якія ўтвараюць пэўны тып гармоніі. Напрыклад, двухкодавая гармонія можа быць у Коласа трохкампанентнай (*І толькі сонцаў круг чырвоны Асмілле золатам кароны Высокіх хвой у тым бары І кіне багру на кары “Новая зямля”*). Выкарыстаннем шматкампанентных камбінацый пісьменнік дасягае незвычайнай выразнасці, маляўнічасці пры апісанні пэўнай з’явы ці рэаліі.

Паралельна аналізуюцца сінтагматычныя матчымасці колеравай лексікі. Матэрыял сведчыць, што прыём колеравай гармоніі ўжываецца аўтарам

пераважна пры апісанні прыродных з'яў і рэалій: сонца, неба, расліннасці. Відавочна, гэта важныя канцэпты ў моўнай карціне свету Я. Коласа. Колеравая афарбоўка сонца, неба, расліннасці непарыўна звязана са зместам гэтых паняццяў і толькі падкрэслівае іх важнасць для пісьменніка, што выяўляецца непасрэдна ў гарманічных колеравых камбінацыях.

Камбінацыя белага і чырвонага колераў уяўляецца Коласу надзвычай гарманічнай, што пацвярджаецца і частым яе ужываннем у розных дысгрыбуцыйных умовах (*Над белым дахам, як карона, Красуе комінак чырвоны "Новая зямля"; Кабеты, дзеўкі, маладзіцы Ідуць, плывуць да плашчаніцы У хустках белых і чырвоных "Новая зямля"; Горда і пыхліва выступаў палац... масіўнымі белымі сценамі і чырвоным чарпачным дахам "Дрыгва"*).

Побач з колеравай гармоніяй – сродкам перадачы станюўчага эмацыянальнага фону – Колас карыстаецца і супрацьлеглым прыёмам – колеравай дысгармоніяй. Колеравая дысгармонія – гэта спалучэнне пэўных каларонімаў, якое заключае адмоўную канатацыю: (*Пачарнеў шырокі луг адны толькі парыжэўшчыны фігуры стогаў... нудна пазіралі ў неба "Позняя восень"; Вяскою з-пад снегу лес выйшаў руды. І чорнаю плямай адною На свет пазіралі сады "Адплата"; Шынельны люд плыве ракой, Галодны, шэры, бледналіцы "На шляхах волі"*).

Асобна разглядаюцца лінгвакультуралагічныя аспекты светлавой эстэтыкі як аднаго з важных кампанентаў у сістэме коласаўскага колерапісе. Аналіз гарманічных колеравых і светлавых спалучэнняў дазваляе гаварыць пра характар колераўспрымання аўтара, сутнасць якога заключаецца ў пазытыўнай чыстага, першаснага святла першакрыніц: сонца, неба, зорак (*Свеціць сонца ў ясным небе, носіць ясны дзень "Рыбакова хата"; Небы было яснае, сонца свяціла ярка "Рыбакі"; Зорка бесперастанку мігцела дзівоным блескам "Адзінокі курган"*).

Сінтагматыка ўнутры сістэмы святлаабзначэння больш разнастайная ў параўнанні з колера-светлавой. Камбінацыі люксонімаў, адзначаныя ў творах Коласа, паводле колькасці элементаў падзяляюцца намі на чатыры групы: двух-, трох-, чатырох- і пяцікампанентныя. Частотнасць выкарыстання спалучэнняў аднаведнай групы змяняецца з павелічэннем колькасці кампанентаў у складзе дадзенай камбінацыі.

Светлавая камбінацыя ў мове твораў Я. Коласа характарызуецца высокай частотнасцю лексем са значэннем павышанай інтэнсіўнасці святла: *ззяць, зіхацець, блішчаць, бляск і г.д. (Над раўнінай снегавою... Як бы стужкай залатою, Ззялі ў блиску хмара "Заход сонца"; Карагоды зорак Угары мільгаюць, На зямлі сяжышкі сінім бляскам ззяюць: Зіхціць-струменіць ззянне кропель У ясна-багрыстым патопе... "На шляхах волі")*. Згаданыя люксонімы спалучаюцца пераважна з назоўнікамі “сонца”, “неба”, “зоры”, г.зн. з тымі, якія абазначаюць крыніцу святла. Можна меркаваць, што дадзеныя паняцці з’яўляюцца асноўнымі “незямнымі” канцэптамі ў моўнай карціне свету пісьменніка. Гэту невыпадкова іх апісанне суправаджаецца рознымі колеравымі і светлавымі лексемамі са станюўчай канатацыяй.

Шырока выкарыстоўваюцца Коласам выяўленчыя асаблівасці каларонімаў, якія ўжываюцца ў тэксе ізалявана, безадносна да іншых колеравых лексем. Як вядома, праблема “ізаляванасці колеру” неаднолькава трактуецца рознымі навукоўцамі. Так, паводле Гегэ, афарбаваная толькі ў адзін колер рэалія не дае воку сапраўднай асалоды. А на думку Гегеля, “чыстая прастата складае прыгажосць колеру... і выяўляе самае моцнае ўражанне”. У якасці асноўнага крытэрыю прыгажосці колеру класічная эстэтыка лічыла менавіта яго ізаляванасць.

У творах Я.Коласа разнастайныя выяўленчыя магчымасці рэалізуе ізаляваны белы колер пры апісанні зімовых пейзажаў. Гэта сведчыць пра цесную сувязь аўтарскага мыслення з каларыстыкай нашай прыроды. У кантэкст можа ўводзіцца адзін або некалькі каларонімаў (*Мяккая прырода Вочы адбірае. **Белая** раўніна – Ні канца, ні краю “Зіма”; Куды ні кінь вокам, усюды **бела і бела**, аж вочы адбірае “Зіма”*). Ізаляваныя спектральныя колеры ўжываюцца пры апісанні самых розных з’яў і рэалій: *жоўты – пясок; зялёны – дрэвы, лес; блакітны, сіні – неба, даль (**Жоўтыя** пясочкі былі такія ласкавыя, такія прыветныя “Што лепей?”; **З зялёнага** мора маладога хвойніку ўзнімаліся парасоны-верхавіны хвой-старадрэвін, што як бы аглядалі **зялёныя** прасторы свае маладое змены “На ростанях”; Зірні на дарогу – шырыня, бясконца **блакіт!** “Ідзі!”*).

У мове твораў Я.Коласа вылучаюцца дзве найбольш значныя групы каларонімаў, якія рэалізуюць няўласныя якасці колеру. Гэта групы з тэрмічнай і аптычнай семамі. Група каларонімаў з тэрмічнай семай уключае своеасаблівыя бінарныя апазіцыі: *халодны-цёплы*. Письменнік даволі часта выкарыстоўвае гэтыя кампаненты значэння. Сярод спектральных каларонімаў тэрмічную сему маюць коды “чырвоны” і “зялёны”, а таксама ахраматычны “белы” (*Бліскучы полаг, нас **чырвоны** Фарбуе пожарам усюды “На шляхах волі”; Неба раз’яснілася, афарбавалася ў **зеленаваты** халодны колер “Дрыгва”; Луг, і поле, і горкі – усё **засытана белым** халодным пухом “Зіма”*).

Аптычная характарыстыка другая найбольш істотная няўласная якасць колеру, адзначаная ў творах Я.Коласа. У тэксце аптычная сема выяўляецца пераважна праз спалучальныя магчымасці каларонімаў і люксонімаў, якія паводле іх функцыянальнай спецыфікі падзелены памі на тры групы: 1) каларонім або люксонім са значэннем фону (*Далёкі сіні лес ясна выдзяляецца ў **белісны** снег “Канец зімы”*); 2) каларонім або люксонім, якія заключаюць у сабе вынікі аптычных працэсаў (*Хаты **зліліся** ў адзін **чорны** плех і патанулі ў цемнаце “Каля возера ўночы”*); 3) каларонім або люксонім, якія абазначаюць ненасрэдна адлегласць да аб’екта (*У **сіняй** смуге песьцяца далі “На ростанях”*). Часцей за ўсё фіксуюцца ў творах письменніка аптычныя ўласцівасці першай групы.

У раздзеле на шырокім фактычным матэрыяле аналізуюцца асаблівасці выкарыстання тропай як элементаў колерапісу. Стылістычныя фігуры, у той ці іншай ступені пабудаваныя на ўжыванні колеравай і светлавой лексікі, з’яўляюцца важнымі кампанентамі коласаўскага колерапісу. Вобразныя сведкі

мовы выступаюць універсальным кодам дэталізацыі і мастацкай выразнасці. Яны ўздзейнічаюць на пачуцці чытача, актывізуюць эстэтычныя пошукі тлумкі.

У сістэме коласаўскага колерапісу вылучаюцца розныя стылістычныя фігуры: аксюмаран, антытэза, эпітэт, параўнанне, метафара. Але найбольш часта ўжываюцца аўтарам тры апошнія. Кожны з гэтых трыпаў характарызуецца ўласнымі асаблівасцямі, якія аналізуюцца асобна з улікам іх вобразнасці і канатацыі.

Сярод эпітэтаў у асобныя падгрупы выдзелены колеравыя (*залатая чырвань*), светлавыя (*яркі бляск*) і колера-светлавыя (*белае святло*) сінтагмы. У працы яны разглядаюцца паводле прыналежнасці да пэўнага колеракода. Характэрна, што часцей за астатнія аўтар уводзіць у кантэкст колера-светлавых камбінацыі, якія дакладна перадаюць розныя адценні святла. Пры гэтым у пераважнай большасці выпадкаў мастацкі вобраз будзеца вакол апелятыва "бляск", што выступае своеасаблівай стрыжнёвай часткай колера-светлавых спалучэнняў (*Зара на ўсходзе заліціла агністым бляскам неба край "Пясняр вясны"; Снегавыя вяршыні гор самі запальваліся ружовым або залатым бляскам "Усход сонца"; Ходзіць дзед белабароды Полям, лесам пералескам, Засцілае рэчкі лёдам, Брыльянцістым снежным блескам "Дзею-госць"*). Пісьменнік партызне чысты бляск, захапляецца ім, што выразна праяўляецца ў адпаведных камбінацыях: *агністы бляск, ружовы або залаты бляск брыльянцісты снежны бліск*.

Аналіз дае падставы меркаваць, што колеравы і светлавы эпітэт з'яўляецца ў творах Я. Коласа важным сродкам вобразнасці і выразнасці, асабліва пры апісанні прыродных з'яў і рэалій.

Побач з эпітэтам істотную ролю ў сістэме коласаўскага колерапісу адыгрывае параўнанне. У працы разглядаюцца дзве групы параўнанняў: 1) каларонім або люксонім непасрэдна ўваходзяць у склад стылістычнай фігуры (*вочкі гараць, як чорныя слівіны; жыццё бурліць, як чорны вір; матылькі спуюцца, як белыя сняжынкі; агні, нібы стужкі чырвоныя і інш.*); 2) колеравая ці светлавая семы ўдакладняюцца іншымі лексічнымі адзінкамі (*вочы сінія, як майскае неба; вочы чорныя, як смоль; вочы гараць, як зоры, вочкі сінія, як васількі і інш.*).

Істотна, што параўнанне надзвычай часта ўводзіцца Коласам у кантэкст пры партрэтным апісанні персанажа, у прыватнасці пры характарыстыцы колеру вачэй.

У складзе тропа аўтар выкарыстоўвае розныя паводле семантыкі лексемы. Яны абазначаюць пэўныя прыродныя рэаліі (*слівіны, вір, сняжынкі, неба, зоры, васількі*), а таксама некаторыя ірэальныя паняцці: *прывід (ціёмная сіла спуюцца, як чорны прывід)*. Шляхам пераасэнсавання і адпаведнага мастацкага афармлення будзеца яркі і запамінальны вобраз. Пры гэтым перавагу пісьменнік аддае назвам прыродных рэалій.

Трэці найбольш прадуктыўны від стылістычных фігур у творах Коласа – метафара – разглядаецца ў працы паводле прыналежнасці да пэўнага

колеракода або светлавой дамінанты. На гэтай падставе намі вылучаны колеравыя і светлавыя метафары.

Як паказвае аналіз, ядзерным словам пры ўтварэнні колеравай метафары служаць і спектральныя, і ахраматычныя каларонімы. Найбольш часта выкарыстоўваюцца пісьменнікам аднаведна лексемы “чырвоны” і “чорны”. Прычым метафарычныя камбінацыі, суадносныя з кодам “чырвоны”, у даследаванні падзелены на тры падгрупы паводле функцыянальна-стылістычнай ролі: 1) ужытыя ў пейзажных замалеўках (*Грае чырвань на ўсходзе “Міхасевы прыгоды”*); 2) якія ілюструюць эмацыянальны стан персанажа (*Дыханне роўнае, і шчокі Гараць румянкам веснавым “Рыбакова хата”*); 3) якія заключаюць у сабе пэўныя элементы сімвалізму (*Сярод настаўніц ёсць не толькі з чырвонымі шчокамі, але і з чырвоенькім душком “Забастоўнічкі”*). Сярод адзначаных аўтар аддае перавагу метафарам першай падгрупы, якія ў пераважнай большасці маляўніча апісваюць розныя з’явы прыроды. Асабліва паэтызуецца ў творах Я. Коласа усход сонца, які ўяўляецца пісьменніку неверагодна прыгожым і таямнічым.

У сістэме святлоабзначэння істотную выяўленчую функцыю адыгрываюць метафары, пабудаваныя на аснове пераасэнсавання семантыкі люксоніма “цёмны” і яго варыянтаў. Згаданы люксонім валодае і вялікім сінтагматычным патэнцыялам, утвараючы метафарычныя спалучэнні з апелятывамі “жыццё”, “ростані” “вар’яцтва”, “вір”, “камінар” і г.д.

Праведзенае даследаванне паказвае, што вобразна-мастацкая мова Я. Коласа ў значнай ступені грунтуецца на выкарыстанні каларыстычнай лексікі з метафарызаваным значэннем. Гэта дае падставы лічыць колеравую метафару адным з асноўных тропай сярод выяўленчых сродкаў у творах пісьменніка, важным кампанентам коласаўскага колерапісу.

ВЫВАДЫ

Вынікі праведзенага даследавання могуць быць зведзены да наступных палажэнняў:

1. Статыстычны аналіз сведчыць, што колеравая палітра ў мове твораў Я. Коласа рэпрэзентавана вялікай колькасцю як спектральных, так і несектральных каларонімаў. Сярод храматычных высокай частотнасцю вылучаюцца колеравыя лексемы, аб'яднаныя ў кодах "чырвоны", "зялёны", "сіні", "жоўты", "блакітны". Не прадстаўлены ў мастацкіх тэкстах пісьменніка коды "аранжавы" і "фіялетавы". З ліку ахраматычных каларонімаў найбольш ўжывальнымі з'яўляюцца лексемы "белы", "чорны", "шэры". Светлая лексіка коласаўскіх твораў характарызуецца шырокім выкарыстаннем аназітыўных люксонімаў "цёмны" і "светлы". Колеравая і светлая лексіка спалучаецца са словамі розных тэматычных груп: "часткі цела чалавека", "адзенне", "будынкi і памяшканні", "з'явы прыроды", "дрэвы і расліны" і інш. Палі спалучальнасці, якія адлюстроўваюць сінтагматычныя адносіны ў лексічнай сістэме мовы, дапамагаюць выявіць умовы семантычнага ўзбагачэння слова ў літаратурным творы [4,8].
2. Аналіз структура-семантычнай арганізацыі колеравых, светлавых і колера-светлавых кампазітаў дае падставы спярджаць, што складаныя каларонімы і люксонімы ўяўляюць сабой комплексе узасмазвязаных кампанентаў, якія характарызуюць разнастайныя колеравыя і светлавыя адпненні. Найбольш ужывальныя -- колеравыя кампазіты, што вылучаюцца ў межах колеракодаў "чырвоны" (*крывава-багровы, бледна-чырвоны, чырванавата-ружовы і інш.*) і "белы" (*румяна-белы, густа-белы і інш.*). Колеравыя і светлавыя кампазіты ўплываюць на характар вар'іравання колеравага тону і светлавой насычанасці [2, 3, 9].
3. Для стварэння мастацкай вобразнасці і выразнасці Колас актыўна выкарыстоўвае прыём колеравага і светлавага кантрасту. Паводле асаблівасцяў рэалізацыі кантрасту можна вылучыць тры групы адначасовы, паслядоўны і памежны. Самы прадуктыўны адначасовы кантраст, які адлюстроўвае паралельную рэалізацыю колеравых прымет у мастацкім тэксце.

Колеравая гармонія з'яўляецца адным з важных элементаў коласаўскага індывідуальна-аўтарскага светабачання. Пісьменнік выкарыстоўвае адна-, двух-, трох- і чатырохкодавую гармонію. У гарманічных спалучэннях аўтар ужывае пераважна каларонімы-прыметнікі, радзей – дзеясловы, толькі ў некаторых выпадках – назоўнікі. Тыповай з'яўляецца камбінацыя "белы-чырвоны".

Побач з прыёмам колеравай гармоніі Колас уводзіць у кантэкст і колеравую дысгармонію. Асабліва прадуктыўная -- дысгармонія,

пабудаваная на аснове спалучэння калароніма “чорны” з іншымі колеравымі лексемамі [2, 3, 9].

4. Светлавая эстэтыка твораў Коласа адлюстроўвае ў пэўнай ступені агульную эстэтычную канцэпцыю пісьменніка, сутнасць якой у партызацыі прыродных з’яў і рэалій. Аўтар выкарыстоўвае рознакампанентныя камбінацыі люксонімаў. Сярод двухкампанентных вылучаюцца спалучэнні “ззяць-свяціць”, “ясны-светлы”, “бліскучы-светлы”. Пры трохкампанентных камбінацыях высокую частотнасць маюць лексема “пералівацца”, а таксама каларонім “срэбра” і люксонім “бляск”. У чатырохкампанентных спалучэннях асноўную эстэтычную нагрузку нясуць каларонімы “ружовы” і “сіні”.

Эстэтызацыя ізаляванага блага колеру назіраецца ў асноўным пры апісанні зімовых пейзажаў. Ізаляваныя спекральныя колеры выкарыстоўваюцца таксама пры апісанні прыродных з’яў і рэалій: *жоўты-пясок; зялёны-дрэвы, лес; блакітны, сіні-неба, даль* [3, 4, 5].

5. Няўласныя якасці колеру праяўляюцца ў першую чаргу з пункту гледжання іх тэрмічных і аптычных уласцівасцяў. Тэрмічная сема ўласціва пераважна каларонімам “чырвоны”, “зялёны”, “белы”.

З пункту гледжання аптычнай характарыстыкі, выдзяляюцца каларонімы і люксонімы, што абазначаюць фон, на якім адбываецца дзеянне: светлы (белы) і цёмны (чорны). Пры гэтым асаблівасці фону заўсёды выразна выяўляюцца ў кантэксце. Спецыфічнай рысай згаданай семы з’яўляецца наяўнасць бінарных апазіцый: “сіні-белы”, “цёмны-белы”, “чырвы-белы”. Каларонім “сіні” мае ўстойлівую аптычную асацыяцыю: сіні-далёкі, недасягальны, бязмежны [6].

6. У сістэме коласаўскага колерапісу вылучаюцца тры асноўныя стылістычныя фігуры: эпітэт, параўнанне і метафара. Найбольш яркавыя спецыфічныя рысы эпітэтаў праяўляюцца ў складзе колеравых (*залатая чырвань*), светлавых (*яркі бляск*) і колера-светлавых (*белае святло*) сінтагм. У творах Коласа пераважаюць колера-светлавыя камбінацыі. Пры гэтым надзвычай прадуктыўным з’яўляецца спалучэнне “каларонім + бляск”, з выдзяляюцца сваёй частотнасцю элементы колеракода “чырвоны”. Сярод светлавых сінтагм найбольш прадуктыўная камбінацыя “яркі + бляск”. Невысокую частотнасць маюць дысгарманічныя светлавыя (*цёмны зрок*) і колера-светлавыя (*шэрая цемрадзь*) спалучэнні.

На падставе пераасэнсавання семантыкі калароніма “чырвоны” пабудавана найбольшая колькасць колеравых метафар. Дастаткова часта метафарызуюцца элементы колеракода “жоўты”. Іншыя спекральныя каларонімы не з’яўляюцца прадуктыўнымі пры пабудове метафары. З ліку ахраматычных колеравых лексем у метафарычных кантэкстах выступае каларонім “чорны”. У сістэме святлоабазначэння прадуктыўнымі з’яўляюцца метафары, пабудаваныя на аснове люксоніма “цёмны” [4].

Апублікаванасць вынікаў дысертацыйнага даследавання.

1. Да пытання пра тэрміналогію колераабзначэння: Пытанні нармалізацыі беларускай навуковай тэрміналогіі // Матэр. Рэспубл.нав.канф. — Гомель, 1994. —С.5-6.
2. Колеравая гармонія ў паэтычных творах Якуба Коласа і Адама Міцкевіча //Беларуска-руско-польскае супастаўляльнае мовзнаўства і літаратуразнаўства: Матэр.між.нав.канф. — Віцебск, 1997. —С.45-49.
3. Колераабзначэнні ў паэме Я.Коласа “Сымон-музыка” // Матэр.1-й навук.канф.аспірантаў і маладых вучоных. — Віцебск, 1993. —С.44-45.
4. Колеравая і светлая метафара ў творах Я.Коласа // Веснік Бел.дзярж.ун-та. Сер.4. Філалогія. Журналістыка. Педагагіка. Псіхалогія. — 1998. - №1. — С.55-58.
5. Колерасімвал як разнавіднасць мастацкага сімвала (На матэрыяле паэмы Я.Коласа “Сымон-музыка”) // Матэр. 2-й навук.канф. аспірантаў і маладых вучоных. — Віцебск, 1993. —С.38-39.
6. Няўласныя якасці колеру ў творах Якуба Коласа // Веснік Віцебскага дзярж.ун-та. - 1997. - №4. - С.21-27.
7. Праблемы ўнармавання беларускай каларыстычнай тэрміналогіі: Беларуская мова ў другой палове ХХ стагоддзя // Матэр. міжнар.навук.канф. — Мінск, 1998. —С.159-161.
8. Семантычныя палі “Колер” і “Святло” ў паэме Якуба Коласа “Новая зямля” // Творчая і метадычная спадчына Якуба Коласа: Тэз. дакл. і павед. Рэспубл.навук.-метад.канф., прысвечанай 110-й гадавіне з дня нараджэння Якуба Коласа. — Мінск, 1992. —С.28-30.
9. Словы са значэннем колеру ў паэмах Я.Коласа “Новая зямля” і А.Міцкевіча “Пан Тадэвуш” // Беларуско-руско-польскае супастаўляльнае мовзнаўства: Матэр.між.нав.канф. — Віцебск, 1993. —С.11-14.
10. Лексічная каларыстыка: Вучэб.-метад.дапам. — Віцебск, 1997. — 23 с.

РЭЗЮМЕ

Бабіч Юрый Міхайлавіч

СЕМАНТЫЧНЫЯ ПАЛІ “КОЛЕР” І “СВЯТЛО”
Ў МОВЕ ТВОРАЎ ЯКУБА КОЛАСА

Ключавыя словы: каларонім, люксонім, колеравы код, колеравы элемент, колеравы тон, светлавая насычанасць, колеравая гармонія і дысгармонія, колеравы кантраст, колерапіс.

Аб’ект даследавання: колеравая і светлавая лексіка ў мове твораў Якуба Коласа.

Прадмет даследавання: семантычны, сінтагматычны і выяўленчы патэрцыял колеравай і светлавой лексікі.

Мэта даследавання: даць поўнае апісанне семантычных палёў “Колер” і “Святло” ў творах Я.Коласа, вызначыць асаблівасці выкарыстання аўтарам колеравай і светлавой лексікі.

У ходзе даследавання выкарыстоўваліся наступныя **методы:** статыстычны, метал кампанентнага аналізу, дыстрыбуцыйны, лінгвастылістычны.

Даследаванне дазволіла даць поўнае апісанне колеравай і светлавой лексікі ў мове твораў Я.Коласа, выявіць аспеўныя шляхі дасягнення мастацкай вобразнасці і выразнасці.

У ходзе працы зроблена спроба ўвесці ў навуковы ўжытак шэраг тэрмінаў для характарыстыкі сістэмы колераабазначэння, праведзены структурна-семантычны аналіз колеравай і светлавой лексікі, выяўлены асаблівасці колерапісу Я.Коласа.

Вынікі дысертацыйнага даследавання могуць быць выкарыстаны ў практыцы выкладання лексікалогіі сучаснай беларускай мовы, пры стварэнні падручнікаў для ВНУ (раздзелы “Стылістыка”, “Лексічная семантыка”, “Анамасіялогія”, “Семасіялогія”), вучэбных дапаможнікаў па лінгвістыцы тэксту. Прапанаваны фактычны матэрыял можа служыць базай для стварэння слоўніка колера-святлоабазначэнняў твораў Я.Коласа.

РЕЗЮМЕ

Бабич Юрий Михайлович

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ПОЛЯ «ЦВЕТ» И «СВЕТ» В ЯЗЫКЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ЯКУБА КОЛОСА

Ключевые слова: колороним, люксоним, цветовой код, цветовой элемент, цветовой тон, световая насыщенность, цветовая гармония и дисгармония, цветовой контраст, цветопись.

Объект исследования: цветовая и световая лексика в языке произведений Якуба Колоса.

Предмет исследования: семантический, синтагматический и изобразительный потенциал цветовой и световой лексики.

Цель исследования: дать полное описание семантических полей «Цвет» и «Свет» в произведениях Я.Колоса, определить особенности использования автором цветовой и световой лексики.

В ходе исследования использовались следующие **методы:** статистический, метод компонентного анализа, дистрибутивный, лингвостилистический.

Исследование позволило дать полное описание цветовой и световой лексики в языке произведений Я.Колоса, определить основные пути достижения художественной образности и выразительности.

В ходе работы сделана попытка ввести в научный обиход ряд терминов для характеристики системы цветообозначения, проведен структурно-семантический анализ цветовой и световой лексики, определены особенности цветописи Я.Колоса.

Результаты диссертационного исследования могут быть использованы в практике преподавания лексикологии современного белорусского языка, при создании учебников для вузов (разделы «Стилистика», «Лексическая семантика», «Ономосиология», «Семасиология»), учебных пособий по лингвистике текста. Предложенный фактический материал может служить базой для создания словаря цвето-светообозначений произведений Я.Колоса.

Summary

Babytch Youry Mikhailavitch.

Semantic Fields "Colour" and "Light" in the Language of Jacob Kolas's Works

Key words : colouronym, luxonym, colour code, colour element, colour tone, light intensiveness, light harmony and disharmony, colour contrast, colour writing.

The object of investigation: colour and light vocabulary in the language of Jacob Kolas's works.

The subject of investigation: semantic, syntagmatic and art potential of colour and light vocabulary.

The aim of investigation: to give a comprehensive description of the semantic fields "Colour" and "Light" in the works of Jacob Kolas, to define the peculiarities of the author's usage of colour and light vocabulary.

The following methods were used during the investigation: statistic, structural-semantic analysis method, distributional, descriptive.

The investigation gave us an opportunity to give a comprehensive description of colour and light vocabulary in the language of Jacob Kolas's works and to define the main ways of achieving artistic imageness and expressiveness.

During the investigation an attempt was made to introduce a number of scientific terms to characterize the system of colour-marking, the structural-semantic analysis of colour and light vocabulary was made, the peculiarities of Kolas's colour writing were defined.

The results of the investigation can be used in teaching lexicology of modern Belarusian language, in writing university textbooks (units "Stylistics", "Lexical Semantics", "Onomasiology", "Semasiology"). books on text linguistics. The factual material suggested here can become the basis for making a vocabulary of colour and light words of Jacob Kolas's works.